



ЗАМАН



Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Профилактика мадарланы толтурууьга — энчи маьгана

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** видеоконференция амал бла жангы корона-вирус жукъгъан аурууну профилактикасы эм аны жайылыуна контроль жаны бла оператив штабны кезиуло жыйылыуун бардыргъанды. Сёз КъМР-де санитар-эпидемиология болумну эмда саулуьк сакълау учрежденияла COVID-19 вирусха къважу мадарланы къалай тамамлаьганларыны юслеринден баргъанды.

Республиканы оноучусу регионда эпидемиология хал тынч болмагъанын белгилегенди. Ахыр кезиуде бир кюннге ауруу жукъгъанланы саны ёсгенди. Бек алгъа ол тестле кёбейгенлери бла байламды. Эки ыйык мындан алгъа бир кюннге 1400-1500 адам ётген эсе тинтиуледен, бюгюнлюкде уа аланы саны



3 мингнге жетгенди. Вирусу ауур кётюргенле эмда медицина учреждениялада тургъанла азайгъанларын белгилерчады. Республикада госпитальлада резервде 400 адамгъа жер барды. Жууаплы органлагъа профи-

лактика мадарланы тирилтирге кереклиси чертилгенди, бютюнда жангы жылгъы байрамланы аллында. Бу кезиуде ауругъанланы санын кёбейтмезге, халны тапландырыгъа тийишлиди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

КЕЛИШИМ

Регионну газ бла толу жалчытыу эм газификация айнытыу программагъа къол салынганды

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коков** эм «Газпром» ПАО-ну Правленини Председатели **Алексей Миллер** 2021-2025 жыллагъа регионну газ бла жалчытыу эм газификация айнытыу программагъа къол салгъандыла.

Документге кёре, компания Къабарты-Малкъарда тогуьз газ юлеши станцияны техникаларын алышындырууларын эм жангыртылууларын, газопровод-связка-

ланы ишлеуно бардырыкъды. Ол Зольск, Лескен, Май, Прохладна, Урвань эм Чегем районлада, сора Нальчикде хайырлануучулагъа газны аслам тапдырыча эм жангылары къошулурча болумланы къуралыуларына себеплик этерикди. Андан сора да, Элбус районда келлик заманда тау-магъадан комбинатха газопроводну тартыу да эсге алынады.

2020 жылда 1 январьгъа компанияны кёргоьзтенине кёре реги-

онну газификациясы 96,8 процент болгъанды, ол санда шахарланы — 98 процент, эл тийрелени — 95,2 процент.

Бешжыллык программаны жашауда бардырыуно эсеплерине кёре 2026 жылгъа Къабарты-Малкъарны техника жаны бла онлаьга кёре сетевой газификациясы толусунай тамамлангъанды.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительство суну прес-службасы.



Фестиваль

Театр искусствону жарыкъ байрамы

Нальчикде Шимал-Кавказны миллет драма театрларыны «Южная сцена-100» атлы тёрели Халкъла аралы фестиваллары кесини ишин башлагъанды. Аны ишине Шимал Кавказ округну башха-башха жерлеринден келген театрла къатышдыла — Даьгъыстандан, Къарачай-Черкес Республикадан, Ставрополь крайдан, Чечен Республикадан, Абхазиядан, Шимал Осетия-Аланиядан эм башхала. Бизни орус, миллет театрларыбыз да, хар замандача, анга бет жарыкълы тюберге хазырлангъандыла.

Ахыры 3-чю бетдеди.

Жазылыу - 2021

«Заманны» — хар таулу юйюрге!

Хурметли жамауат!
Сиз ана тилигизни сюе эсегиз;
Сиз ёз халкъгъызынны инсаны болгъа-ныгъызынны дайым сезгенлей турургъа къосей эсегиз;

Сиз малкъарлыланы тарыхларыны, маданиятларыны, тёрелерини, адетлерини, аланы бюгюнню жашауларыны, жетишимлерини эмда къайгъырыуларыны юсюнден асламыракъ билдирге итине эсегиз, - «ЗАМАН» газетге жазылыгъыз. Аны бетлеринде сиз кёп сейрлик затла табарыкъсыз, ол хар юйюрге да керек болгъанына тюшюнюрюксюз.



Бизни индексбиз — П 5893

«Жангы коронавирус жукъгъан аурууну болдурмазча амалланы бардыргъан кезиуде саулуьк сакълау система-ны бир-бир ишчилерине кёллендириу телеули тохташ-дырыуно юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 2 апрельде чыгарылган 33-УГ номерли Указына тюрлениуле кийириуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

1. «Жангы коронавирус жукъгъан аурууну болдурмазча амалланы бардыргъан кезиуде саулуьк сакълау система-ны бир-бир ишчилерине кёллендириу телеули тохташдырыуно юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны 2020 жылда 2 апрельде чыгарылган 33-УГ номерли Указына быллай тюрлениуле кийирирге:

а) «Бир-бир ишчилерине кёллендириу телеули тохташдырыуно юсюнден» деген сёлзени «Бир-бир ишчилеге къырал социал болуш-лыкьну юсюнден» деген сёлзеге алышындырыгъа;

б) «Ишчилени энчи къауумларыны уруну ючюн айлыкларыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Респуб-ликаны 2010 жылда 19 майда чыгарылган 35-РЗ номерли За-кону бла,» деген сёлзени аллында «Россей Федерацияда гражданыны саулуькларыны сакълауно баш жо-рукларыны юсюнден» Федерал законну 72-чи статьясыны 2-чи кесеги бла,» деген сёлзеге алышын-дырыгъа;

в) 1-чи пунктну биринчи абзацын былай кёргоьзтюрге:

«1. Мурдорларында жангы ко-ронавирус жукъгъан ауруудан къыйналган саусузлагъа баьгарча эм къоркъуулу жукъгъан ауруулары госпитальлары ачылгъан Къабар-

ты-Малкъар Республиканы къырал саулуьк сакълау учрежденияларыны ишчилерине 2020 жылда 1 декабрь-ден 2021 жылда 30 апрельге дери кезиуге энчи телеуле тохташды-рыгъа;»

г) 2-чи пунктда «энчи уруну болумла эм къошакъ аурулуьк тош-гени ючюн ай сайын кёллендириу телеули» деген сёлзени «энчи социал телеули» деген сёлзеге алышындырыгъа;

д) 2.1 пунктда «Энчи уруну болумла эм къошакъ аурулуьк тошгени ючюн ай сайын кёлленди-риу телеуле» деген сёлзени «Энчи социал телеуле» деген сёлзеге алышындырыгъа;

е) быллай маьганада 2.2 пункт бла толтурургъа:

«2.2. Къабарты-Малкъар Респу-бликаны Саулуьк сакълау мини-стерствосуна къабыл кёрюрге: бу Указын 1-чи пунктунда белгилен-ген энчи социал телеуно толтуру-луно нызамы; мурдорларында жан-гы коронавирус жукъгъан ауруудан къыйналган саусузлагъа баьгарча эм къоркъуулу жукъгъан ауруулары госпитальлары ачылгъан Къабарты-Малкъар Республиканы къырал са-улуьк сакълау учрежденияларыны тизмесин.»

2. Бу Указ анга къол салынган кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2020 жыл 1 декабрь, №157-УГ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген саугъасыны юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы илму къолайлыгъын айнытырча, жаш алимлеге эм специалистлеге себеплик этерча, аланы илму-тинтиу эм инновацияла жаны бла ишлерин тирилтирча **бегим этеме:**

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге деп илму эм инновацияла жаны бла хар бирини ёлчмени 100 000 сом болган беш саугъасын къураргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны бу Указы бла къуралган премия 2021 жылда эм аны юзындан келген жылда берилди.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген премиясыны юсюнден кюшакъ халда кёргоьзюлген Положенияны къабыл кёрюрге.

3. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген премиялары жаны бла Советни къураргъа.

4. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген премиялары жаны бла къошакъ халда кёргоьзюлген Со-ветни къабыл кёрюрге.

берилген премиялары жаны бла къошакъ халда кёргоьзюлген Со-ветни къабыл кёрюрге.

5. Къабарты-Малкъар Республиканы Правительство суну:

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген саугъасына лауреатны дипломун жарашдырыгъа эм аны описаниясын къабыл кёрюрча сюзюуге берирге эм жаш алим-леге илму эм инновацияла жаны бла берилген Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны премиясына лауреатны дипломуны бланкыны юлгосюн да;

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны жаш алимлеге илму эм инновацияла жаны бла берилген премиясын къурау эм телеу бла байламлы къоранчланы Къабарты-Малкъар Республиканы республиканы бюджетинден бело-уно жалчытыргъа.

6. Бу Указ аны официал халда басмалаьган кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **К. КОКОВ**
Нальчик шахар, 2020 жыл 2 декабрь, №158-УГ

5 ДЕКАБРЬ – РОССЕЙНИ АСКЕР МАХТАУЛУКЪНУ КЮНЮ

Вермахтны махтанчакълыкъ таурухларын чач-тюк этиу

5 декабрьде Россейде Аскер махтаулукуню кюню белгиленеди. Ол Улуу Ата журт урушну тарыхында эм деменгили сермешде хорламга жораланганды. 1941 жылда бу кюнде Кызыл Аскерле Москваны кьоруулану башлагандыла. Фронт артыкъда кенг болганды – Калининден (шёндио Тверь) Елец сахарга дери.

Бу операциядан сора Москваны тийресинде немисфашист аскерле чачдырылгандыла, аны бла бирге вермахтны аскерлери Совет Союзну ара сахарыны тийресинден кысталгандыла. Бу ишни мағанасы артыкъда теренди. Бютюнда гитлерчилени алчы аскерлерине ара сахарыбызга жетерге 20 километр кьалганын эсге алсакъ.

«Тайфунну» терк шошайтдыла

Немисли аскер башчыла Москваны кысыха заманны ичинде алырга план кьурагандыла – уруш башлангандан сора юч айны ичинде. Сууукъла келгинчи. Алай алага «Тайфун» операцияны толтурурга кьолдан келмегенди. Биринчиден, гитлерчиле ууучлау планларын белгиленген заманда башлапмагандыла. Операцияны жаланда сентябрьны ахырында толтуруп тебирегенди. Тарыхчыла жазганларыча, болжалла Смоленскде кьазауат созулганы ома Ленинградны тийресинде кеп аскерлени тыярга тошгени бла байламлы

– Москваны тас этгенлери правительствого, саулай миллетге да, гитлерчи документледе айтылганыча, «...советлени журеклерине артыкъда уллу кьоранч саллыкды...».

«Мында жаканым отду»

«Тайфун» операция башларыны аллында гитлерчиле сермешледе жетишимли болуп тургандыла. Аны ючюн офицерле, аскерчиле да уруш тын, терк, бир тюрлю чырмаууз бошаллыгына ахыры ишексиз эдиле. Алай аны бу базаныулары бек терк чачылганды. 1941 жылда генерал Франц Гальдер (ол Гитлерге чабыууну башламчыларындан бириди) днев-



жылны аллында бошалганды. Бу кьазауатда душманны дегенинги тохтат. Ангыла, мен мында ёллокме, мен аны алай сеземе...».

Бу сёзлеге кьошар кереклиси жокъу. Ала фронтда болумну, хорламлафта юйренн-

жылны аллында бошалганды. Бу кьазауатда душманны дегенинги тохтат. Ангыла, мен мында ёллокме, мен аны алай сеземе...».



ген душманны тюрлюгенин ачыкъ кёрюзтедиле.

на жокъ этилгенди. Совет аскерле 11 минг сахарны бла элли гитлерчиледен эркин этгенди.

Ахыр сагъатланы белгилери

Кызыл Аскерле контраступленияны 1941 жылда декабрьде башлайдыла. Бу кезиуден а душманны аскерлери урушдан кьачып башлагандыла. Тарыхчыла жазганларыча, немисли трибунал Москва ючюн кьазауат башланганда дезертирлик ючюн 60 минг аскерчилерин сюдге бергенди. Алай бу тарихлени Гитлерге адам да белгили этмегенди. Анга восток фронтда болжаллы тыйгычла бардыла дегенин айтып кьыйгандыла. Алай бу болжаллы тыйгычла вермахтны ахыргы сагъатларыны белгиси болгандыла.

Рихард Зорге Япония Совет Союзга кьажау урушха алыкъа кьатышырыкъ тюрлюдгю деген билдириу Сибирьде бла Узакъ Востокда дивизияланы Москваны тийресине жетдирирге онг бергенди. Кызыл Аскерле кючленип, душманланы Москваны тийресинден 150 киломертге артха кьачдырадыла. Бир-бир фронтлада гитлерчиле 350-400 киломертге артха тургандыла. Бу кьазауатда душман 430 минг аскерчисин тас этгенди – ёлтюрлюп, жесирге тошюп, жаралы неда белгисиз тас болуп.

Контраступление 1942

Аны жигитлигини юсюнден «Сынаулу аскерчи» деген статьяда Гиях улу душман штабны 90 объектин тапханыны юсюнден жазыла эди, ол санда дзотла, от бардырылган жерле да.

Гияхланы Исхакъ Смоленски эркин этиу кьазауатха кьатышханды, гитлерчиле кьажау урушну Белоруссияда, Польшада, Восток Пруссияда бардырганды, Кенигсбергги алыу сермешледе болганды. Ол Улуу Ата журт урушда кёрюзтген жигитлиги ючюн Славы орденни 3-чу даражасы, Ата журт урушну орденни 1-чи эм 2-чи даражалары, Кызыл Жулдузну орденни, «Москваны кьоруулаганы ючюн» «Кенигсбергги азатлаганы ючюн» майдалла бла саугаланганды.

Огъары Малкьарда Мухол элден Асанланы Мурадин Даурский чеки отрядда кьул-

лукъ этгенди. Улуу Ата журт уруш башланганды, аны кичи командирлени хазырлаган курслагъа ашырадыла. Ол Москваны кьоруулау сермешлеге генерал Доваторну атлы аскерлерини 50-чи атлы дивизиясыны кьауумунда кьатышханды. Батырлыгы ючюн Кызыл Жулдузну орденни бла эки кере, «Кишилиги ючюн» майдал бла да белгиленгенди.

Мухолдан Османланы Дадаш аскерде 1935 жылда кьуллукъ этип башлаганды. Ол гитлерчиле бла биринчи кьазауатха 1941 жылда 27 июньда 5-чи Ставрополь атлы дивизияны 96-чы полкуну кьауумунда Прут черекни тийресинде кьатышханды. 96-чы атлы полкуну офицери Вознесенск, Юг Буг тийреледе сермешледе батырлыгын кёрюзтгенди. Ол дивизияны оючуларыны артха турургъа деген буйругъун командирине заманында жетдиргенини хайырындан аскерчилени кьоршоугъа тошюуден сакъарга онг болганды. Бу жигитлиги ючюн ол Кызыл Байракны орденни бла саугаланганды.

Москва ючюн кьазауатха ол октябрьны ахырындан 1942 жылда апрельге дери кьатышханды. Османланы Дадаш майор чыннга дери ёсгенди. Хорламга эки йыккъдан да аз кьалганда - 1945 жылда 27 апрельде Дрезденни тийресинде Гроссенхай сахарны зорлагъан кезиуде жоюлганды. Ма ол Ата журту урушну орденни 2-чи даражасы, Александр Невскийни орденни бла саугаланганды. Бююнлюкде Огъары Малкьарны 2-чи номерли башланган школу Османланы Дадашны атын журютеди.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.



сакъланмагандыла.

Совет аскерлени Киевни кьоруулау ызын бузалмагандыла. Немислидени «Юг» эм «Центр» кьауумлары 7 июльдан 26 сентябрьге дери былайда 125 минг аскерчилерин бла офицерлерин тас этгенди: жесирге тошгенлени, белгисиз тас болгандыла да кьошуп. 30 минг аскерчи ёлтюрюлгенди. Киевни душманга кьорьга тошген эсе да, заманын созарга, башха совет кьауумлагъа Москваны кьоруулау операцияга хазырланьрга онг бергенди.

Вермахтны оючулары ара сахарыбызны кьоруулагъан совет кьауумланы кьурушугъа алып, алага артха тутургъа онг бермезге мурад салгандыла. Ол а аскерчи жетишим бла бирге совет халкыны психология жаны бла сындыргъа керек эди

нигинде былай жазганды: «Россейлиле ахыр солууларына дери сермешедиле. Ала жесирге тошмейдиле...»

Аскерчи Алоиз Пфушер а былай жазады: «Биз жаканимни отуна тошгенбиз. Мындан сау чыккъган насылпыды. Кьазауат кьаны ахыр тамычысына дери барды. Биз мында пулемётладан атхан тишириулары кёргенбиз, ала бизге бойсунургъа унамайдыла, аны ёлтюрюрге тошгенди. Не уллу саугъа берселе да, Россейде энтга бир кышны кьалырга ахырда унарыкъ тюрлюме...».

Восток фронтда уруш этген Фольгтеймер а юй бийчесине былай жазганды: «Мында жаканимди. Оруслула Москвадан кетерге унамайдыла. Ала алгъа барып башлагандыла. Хар сагъатдан да бири биринден жарсыулу, кьоркьуулу жангылыкъла ке-

Бу кыйын, кыоркыуулу кезиуде ыразы болуп саусузланы багъыузъа юлюшлерин къошадыла, таматалагъа болушадыла

ЗАММОЛАНЫ Ислам. 22 ж.,
КъМкъУ-ну «Багъыу»



иш» факультетини 5-чи курсуну студентиди. Волонтерство жумушлагъа кеп жыл къатышады. Адамланы жюрек-тамыр ауруулары хакъсыз тинтиу жаны бла федерал программаны республикада бардырганладан бириди.

Билимин, хунерлигин, тирилигин аямай, болушлукъ излегенлеге аны мычмай жетдиргенлей турганды. «Бу иш, ахшы сынам келтириуден сора, адамладан жюрек ыразылыкъ да береди. Халкъынга жарар онгунг болгъаны бек келлендиреди», - дейди Ислам.

ГАЛИЩЕВА Диана. 18 ж.,
Нальчик. Чыгъармачылыкъ-



ланы Шимал-Кавказ къырал институтунда социал-культура иш факультетни экинчи курсуну студенткасыды. Пандемияны биринчи кюнлеринден башлап абаданлагъа, кеслери юйлеринден тышына чыгъалмагъанлагъа ашла сатып алыргъа, коммунал телеулерин берирге болушуп турганды.

«Былай кыйын кезиуде кимни да абызыратадыла, алай бегиреда тышына чыгъар онглары болмагъанланы. Алай адамлагъа болушлукъ этиуну хыйсабын мен «Биз болмасакъ – ким?» деген къысха сёзле бла анылаталлыкъма».

ЖАНИМОВА Илана. 16 ж.,
Нальчик. 6-чы номерли орта



Бююн Россейде Волонтерну кююн белгилейдиле. Бу кюн адамла бир бирлерине сау бол, дейдиле: врачлагъа, тенглерине, социал жаны бла жууаплы бизнесге, заманларын аямай шендюго кыйын кезиуде бирсилени къатларында болуп, болушлукъ этгенлеге.

Бююнлюкте аланы саны жюз мингден атлагъанды. Газетибизни бу бетинде биз да аллай адамланы бир къаумун кергозторге сюебиз. Кимледиле ала, кимге окъуйдула, къайда урунадыла, бу огурлу ишге не хыйсап бла къатышадыла.



Волонтерла ишни юсюнде.

школну 11 «А» классында окъуйду. Волонтер болуп кеп огурлу ишлеге къатышады. «Онглари болмагъан бирлеге не азда билеклик этиу бек магъаналыды. Жашауда ансыз жарамайды. Дуня бир бирге жан аурута билиуде, хурмет этиуде, халаллыкъда тургъанына мен бек ийнанам», - дейди.

КУГЛЕР Катарина. 20 ж.,
Нальчик. Орус география



жамауатны «Альтаир» деген жаш телю клубуну башчысыны орунбасарыды. Пандемияны биринчи кюнлеринден окъуна бирси волонтерла бла бирге тири къярмашыуда эди.

«Мен да абаданлагъа аш хуржунла элтип, ала ючюн тюкөнлеге да жюрюп тургъанма. Тююн айтханда, женгил болмагъанды, алай адамны амалсыз кезиунюде угъай дерге жарамагъан мен аллындан да кесиме къаты айтханма. Бу кыйын кезиу бошаллыкъына сёз да жокъду, адамланы жюрек ыразылыкъы уа заман бла чекленейди».

ОСМАНЛАНЫ Алия. 15 ж.,
Тырнаууз. Педагогика колледжни биринчи курсунда окъуйду. Волонтерлукъгъа къатышханлы юч жылдан артыкъ болады. Пандемияны кезиунюде районда маскала юлешиге, юйлеринде болушур адамлары болмагъан абаданлагъа аш ташыргъа, тюрлю-тюрлю жу-



ГЕГРАЛАНЫ Руслан. 22 ж.,
Нальчик. Тенглерни бла бирге

мушларын тамамларгъа къатышып турганды. «Кыйын заманлада къатынгда адам билеклик этеригин сезген бек магъаналыды».

ЗАЛИНА Кушкова. 26 ж.,
Нальчик. Пандемияны кези-



юнде медицина колледже къуралгъан волонтер арагъа таматалыкъ этип, анда жаш адамла бла бирге хар кюн да юй сайын жюрюп, адамлагъа болушуп турганды. «СПИД-ге эмда жукъгъан аурулагъа къажу арада» къуралгъан госпитальны «къызыл тийресинде» коронавирусдан къыйналгъанлагъа къарагъан врачлагъа да билеклик этгенди. «Былай кыйын кезиу барыбызны да бирлешдиргенди. Жашау бююн барды – тамбла жокъду. Хар такъыйкъаны багъалай билирге керекбиз!»



иги кесек заманны болушлукъ этип тургандыла. Асламысы ол – машиналары бла ары-бери барып, жумушларын тамамларгъа, атери сатып алыргъа. Дагъыда маскала юлешип тургандыла. Кесини машинасы бла юйле сайын жюрюп турганды.

Эрттенликде тогъздан ингирге дери районлада болгъанды. «Волонтер болгъан кезиу манга жашауну магъанасын толуракъ аныларгъа, биз кюрегген зат адамлагъа хайырлы болгъаны-

на тюшонкюрге онг бергенди».
ЖАБЕЛЛАНЫ Алий. 18 ж.,
Каменка. Медицина коллед-



жни экинчи курсуну студентиди. Волонтерланы къауумун къяурау башланганын эшитгенлей, арсарсыз алагъа къошулгъанды. Тенглерни бла бирге кюн сайын не кыйын жумушдан да арта турмай къярмашханды. Бу кезиу кеп жаны бла сынам бергенди, дейди. - Адамланы жарсыларын аныларгъа, бирсиле бла селешле билирге, ишни сюзмай тынгылы тамамларгъа.

ХУРУМ Амин. 19 ж., Нальчик.
КъМкъУ-да къурулуш факультетни



тетни экинчи курсунда окъуйду. «Альтаир» клубда эрттеден бери кюрегшеди. Быйыл жаз башында бирси тенглерни бла бирге волонтерланы къауумуна къошулгъанды.

Бир кюн абаданлагъа дарманла элтип, башха кюн Волонтерланы штабна телефон бла селешгенлеге болушлукъ этип турганды. «Бу кезиу бизни арсарлы болмазгъа, оноуну, ишни да терк этерге юйретгенди», - дейди Амин.

УЛБАШЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.



Абаданланы жокълагъан чакъда.

Эски сурат

Кёзню кьаматхан кызыны он жыл тилеп алды, насыб а узакъгъа созулмады

Озгъан заманларыбызны шагъатлары - эски суратланы кёре, сагъыш этесе. Кимледиле ол узакъ жылладан къарагъанла, жашауларыны жангыз бир такыйкъаларын бизге къоюп кетгенле? Не айтыргъа излей болур эдиле кеслеринден сора келлик тёлюлеге? Къадарлары уа къалай къуралгъан болура?

Дагъыда кеп соруула туудурадыла эски суратла. Ала уа аз къалгъандыла. Хар бирини да биогонлеге дери къалай сакълангъаныны да энчи хапарлары бардыла. Бир-бирлери уа, иелерини биргелерине сибирьлени кыдырып, алай къайтхандыла журтларына. Бу да аллайладан бирини.

Кеси да кеп жылланы мындан алда Дагъыстанга кёчюп кетген бир таулуру юйюнде сакъланганды. Бизге андан келгенди. Алынган а революцияны аллында жыл Чегемде этгенди. Барисбийланы Хажини кызы Душэх эрге чыкъгъан кюн.

Ол Кудашев Элбуздукъга баргъан эди. Орус генерал таулу кызыны бир көргенле окъуна сюйгенди эм келечиле ийгенди. Болсада тау биле Барисбийланы кызыларын кеслеринден

алаша тукъумгъа бермей тургъандыла. Он жылны тилегенди Элбуздукъ Душэхну.

Бир жол тели ауруу киреди элге. Андан кызы бек къаты ауруйду. Елдо, кетди деп алай болады. «Сау къалса, эгечибизни тилеген адамына берирбиз», - деп, жууукълары алай онолушадыла. Иги болгъандан сора алай да этедиле. Сурат да киеу нёгерле кызыны алыргъа келген кюн алынганды.

Ортадагъы актъ жыйрыкълы кызы Душэх кесиди. Аны ариулугу кёрюнюп турады. Аллайны он жыл угъай, битеу ёмюрню сакъларгъа да боллукъду. Уллу той да этилген эди.

Алай ала бирге кеп жашамадыла. Революция башланды. Кудашевге Россейден кетерге тюзюю. Юй бийчесин да элтеме деп бек къаты кюрешди.

Болсада ол баш иесини биргесине бармады - жангыз анасын кыюлмады. Кеси да кечгюнчюлюкю заманында Къазахстанда Къарабулакьда өлгенди.

Аны онгъ жанындагъы уа къайын кызы, Кудашевни эгечиди. Экинчиси уа Барисбийланы Пашаны кызы Лейлады. Аны таныгъанла, хапарын эшитгенле окъуна кызыны ариулугун айтып тауусалмайдыла.



Баргъан жеринден кез тиймей къайтмагъанды. Аны ючюн жангы адам келген жерде бетин жапхандыла. Душэхну тоюна уа Сюйюнчланы Махаметгерий Лейланы башына чепкенин жабып келтиргенди. Арбазда бетин ачханда уа, адамла, битеу эте тургъан ишлерин къоюп, анга аралып къалгъан эдиле.

Лейла Айдаболланы Азорну жашы Таттыукагъа эрге барады. Жангы власть келген заманда ол большевиклеге бек къаты кюрешгенди. Совет власть тохташхандан сора Тюркге кетгенди. Андан Америкагъа ётюп, анда узакъ ёмюр сюрюп өлген хапары барды. Алгъаракълада аны жашы бери келип да кетгенди. Таттыукагъа

уа халкъ жыр къурагъан эди.

Аны онгъ жанындагъыла да таулу кызыладыла. Къыйырадыгы гитче кызычыкъла да. Жаулугу болгъанчыкъ Сюйюнчланы Хажибийни кызы Аминатды. Дагъыда бардыла мында таулу кызыла. Он санда биринчи тизгинде сюелип тургъан сол жанындан экинчиси.

Суратда эр кишиле да бардыла. Биз аладан бирин

таныялгъанбыз. Арт тизгинде сол жанындан экинчи атлыны. Ол Холамханланы Бурхуну жашы Жашарбекди. Жыйырманчы ёмюрню биринчи жарымында бек жигит уланларыбыздан бири. Къадары алай болуп, ёксюзюк сынагъан, орус патчах Николай Экинчини фазтончусу болгъанды, дуняя уруша да къатышып, ахырында уа жалгъан дауна хатасындан жоюлгъанды.

Аны юсюнден «Заманда» энчи хапар басмаланырыкъды. Ким биледи, суратдагъыладан таныгъанлары болгъанла бизге билдириллерин тилеибиз.

ЛЕЙЛУН улу Хыйса.

ТИЛ БАЙЛЫГЪЫБЫЗ

ХАНСЛА, АШАРГЪА ЁСДЮРЮЛГЕН ЭМ АЙБАТ БИТИМЛЕ

Баргъаны. Аллы газетни 136-чы номеринде басмаланганды.

Жаулу сапыран – шалфей мускатный
Жаууз – мускатный орех
Жёгенбаш оту – полочник
Жел потто – ветреница
Желим – хумелик
Желим тамыр – асфодель
Желгек (мусхот (къарач.)) – морковник
Жер къоз (чертеулюк) – арахис
Жер хобуста – кузика
Жигинек – палочник
Жижер – мимоза
Жизги жыгыра (сызгыргъан, анасы) – анис
Жизги ханс – тысячелистник
Жики – свиноройка
Жилек – клубника
Жилян жүзюм (наша ханс, хыяр ханс, хыяр оту) – переступень
Жилян от – материнка
Жилян сют – молочай солнцеглядный
Жилян эмизик – клевер ползучий
Жилянтил чапыракъ – подорожник узколистный
Жол ханс – спорыш
Жулдуз чыгъана – якорцы стелющиеся
Жумору – клевер греческий
Жумору ханс – пажитник сенной
Журка (чирко, чурко, чукко) – земляная груша (топинамбур)
Жут – джут
Жыгыра – тмин
Жыгыыр – лён дикий
Жыгыра – тимьян
Жылгын – тамариск
Жылкыкыулакъ – щавель конский
Жыллыкъ турма – редька
Жыржыр – клевер водной
Жюгерни – маис
Заба (агъач тюк, таш тюк) – мох (все виды)
Загъфран – шафран
Зайтун (зейтун оту) – сузду
Закъыш – сурепка
Залыкъылды – азалия
Заыран – базилик
Зейтун оту – сузду
Зубай – бессмертник

Зыгыт ханс – плаун булавовидный
Зыка – горчица дикая
Зыка от – кресс-салат
Зылды мусхот – борщевик
Зынтъы – овёс
Зынтъы от (къууукъ от) – овсюг
Зынтъы ханс – овсяница
Ийисли тели мусхот – цикута
Илинмек ханс (текели мюйюз, илинмек чыгъана, ит тегенек) – череда
Илинмек чыгъана – череда
Имилчек – мята длиннолистая
Ингил хане (сары сют) – чистотел большой
Ит буугъан – собачья смерть
Ит дугъум – воронец колосистый
Ит жүзюм – паслён
Итсийгек – анабазис
Итгамыр – чернокорень
Ит тегенек – череда
Ит тил чапыракъ – подорожник
Канаф – бомбейская пенька, кенаф
Картоф – картофель
Кендир (кендираш) – конопля посевная
Кёгюрчюн от – вербена
Кёк баш оту – синюха
Кёк къудору (бурчакъ) – горошек зелёный
Кёк чай (пурч ханс, пурч чайлыкъ, чапхын) – чабрец (тимьян)
Кёк чёл башы – аконит
Кёк-ала – лаванда
Кендир – кендырь сибирский
Кербек – кермек
Кермешчикле – кирзакан
Кёк халы – былника
Кёк чай – иван-чай
Кийик быхы – морковь дикая
Кийик мусхот – гладыш
Кийик от – кинза, кориандр
Кийик ханс – тимьян ползучий
Кийик хобуста – рапс
Кириш оту – камнемолка
Киштик баш – мордовник шароголовый
Киштик тюк – златовласка
Киштик ханс – валерьяна
Кундуш (мальк.), кундюш (къарач.) – чермерица Лобеля
Кырлыт (кюрпе) – авран
Кюнкютер – подсолнечник
Кюккют – повелика

Къабукъ – корица
Къалияр (дыхтел, дыхтен (къарач.)) – черемша
Къалкъан – полынь (все виды)
Къалмукъ чай (мырды чай, кёк чай) – иван-чай
Къамиш – камыш
Къантыяр (чоубаш ханс) – кроваклебка
Къанчау чапыракъ – кроваклебка аптечная
Къаншау – женьшень
Къаншау ханс – женьшень дикий
Къап (къарач.) – тыква
Къалпакъ (къарач.) – кабанок
Къара андыз – девясил огромный
Къара балии – черешня французская
Къара будай (къара жарма, аргъыш) – рожь
Къара жарма (къара пиринч (зск.)) – гречиха
Къара жыгыра – тмин чёрный
Къара жыгыра ханс – чернушка
Къара къудору – каламбарский боб
Къара къылот – черноголовник
Къара машакъ – хвощ полевой
Къара мусхот – горчичник
Къара мыйыкъ оту (тауукъ ёлтюрюучю) – паслён (вид)
Къара мынгылан – белена чёрная
Къара пиринч – гречиха
Къара тасман – барвинок
Къара телибиран – блекота чёрная
Къара турма – редька
Къара ханс – окопник; медунница
Къара чёл башы – чернобыльник
Къара чепкен – кузиния
Къарабаш оту – гречиха дикая
Къарай (къаура) – курай
Къарачай – душица
Къаракёз оту – сафлор красильный
Къарыльгач оту – жабник
Къаура къамиш – тростник
Къаурабут – келерия; тонконог
Къашыкъ от – ложечная трава
Къая сарымсах (ажимуз (къарач.)) – чеснок дикий
Къая сохан – лук дикий
Къодан тамыр – пырей ползучий
Къозу жилек – земляника
Къозу къудору – нут

Къозукъулакъ (мыстыкыулакъ) – щавель
Къой мароко (тау жилек) – земляника, клубника
Къой мусхот (балдыргъан) – борщевик
Къой мысты – перец водяной
Къой чапыракъ (одал чапыракъ) – мать-и-мачеха
Къойчу чёл – падуб
Къоложан – галанговый корень
Къоян хобуста – володушка
Къоянкыулакъ – дряква
Къудас – ковыль
Къудору – фасоль
Къудору ханс – мышинный горох
Къужур наша – бешеный огурец
Къузул аякъ – подорожник (вид)
Къутукъ – кубышка
Къуул къаура – горечавка
Къууукъ от – овсюг
Къушкъонмаз – таволга
Къызылбаш гокка (сары чичек) – бессмертник розовый
Къызыл къыл от – красноголовник
Къызыл къына – малиновка
Къызыл от – марена
Къызыл тамыр – красный корень
Къызыл чай – олонг
Къызыл чёл башы – горичвет
Къызыл чокундюр – свёкла бордо
Къызыл шакъаякъ (эгешчикле (сабий тал)) – анемон (ветреница)
Къылгъан – кылган (ковыль)
Къылиан (мал кёлдюрюучю) – ядовитое растение
Къыллыкъла (къылкылыла) – колосовые (пшеница, рожь, ячмень и т.д.)
Къылыкъ оту – зверобой
Къына – хна
Къыркъбууун – кузьмичёва трава
Къыргыш – газон
Лайнас (азай, азау) – безвременник
Лайчан – лишайник
Лайпан дугъум – купена
Леймон – лимон
Лобан бюртюкле – воронец красный
Лыбыта – лебеда, полынь
Луббий – лобия
Маймулат чапыракъ – ятрышник (вид)

Баргъаны боллукъду.

Хасан бла аммасы, балконда олтуруп, ингир ушаклары бардырадыла.
– Амма, мындан алда ай бир иничке, саргыл оракчыкыга ушай эди. Энди былай, уллу аппа айтханлай, багыр тазга ушاپ турады.
– Бу толган айды. Быллайны жарыгы элпек төгөлгөн кечеге у чууак кече деучюдюле. Айны намысы халкыла, бютонда тюрк халкыла, бек уллу болганды.
– Хау, амма, алай болур, айны атын кызлагга да андан атай болурла. Сёз очюн, Айсурат, Айжакь...

Къ аты къоруулай эдиле таулула жерлерин-журтларын. Жигитлеча сермешгендиле садакчыла, мужурачыла да. Къая эринледен душманны башына жютю ташла къюлгандыла.

Алай бир заманда таулуланы кючлери таркъая башлаганды. Да сейirmi эди? Чапханланы саны азайганча кёрюнменди. Таулу жигитле уа аздан-аз бола баргандыла. Ахырында уа къазуатха къартла бла жашчыкыла къошула башлагандыла.

Ала да душманны тыялмай теби-регенде, къызла, чач эшмелерин

ГУРТУЛАНЫ Элдар

АЙ — АРИУЛУКЪНУ БЕЛГИСИ

Таурух

– Айгюл, Аймёлек, – деп къошду амма. – Дагыда тапчы аллай къыз атла. – Алтынай, Айнор... – деди Хасан.

– Аперим, балачыкь. Анга Айшатны да къошарга боллукъду, – деди амма. – Алай мени уа, – деди ол, – эсиме бир эски таурух тошгенди. Айны сюонден, ай кибик, жети да ариуну тауруху.

Жашчыкь, табыракь олтуруп, аммага къысылды. Толган ай да, тынгыларга хазырланганча, Нарт уяны башында сабийлерин – жулдузланы төгерегине жыйып, шашайды. Хауада жаланда кертме терекни чапыракларыны шуулдагьанларындан башха тауш эшитилмейди.

Амма, Хасанны да башын сылай, сейирлик таурухну башлады.

– Ол кёп ёмюр мындан алга болган ишди. Бир огьурсуз кюнлени биринде бизни ата-бабаларыбыз жашаган тау элге душман чапханды. Кюйсюз душман, кючлю душман. Огьурсуз ханны аскер кючю уллу эди. Атлы, жауу аскери да, не айтырса, сынамлы къазуатчыла. Алларына тюбегени чач-тук этип келген багьатурла.

кесип, къолларына къылыч алгьандыла. Горен туруп, алларына келген душманланы абындыра тебирегендиле. Душманланы башчылары сейирге къалгьанды. Алай арта ол къызла да жоулгьандан сора аскерине бу элден кетерге оноу этгенди.

– Быллай къызлары болган халкъны мен бойсундураллыкь тойюлме, – дегенди аскер башчы. – Алайды да, жигит къызланы адетлериндеча асырагьыз, ол къая жухну төбенинде уа атларын жазыгьыз.

Жууукь кёкден келген ай жарыгы къаяда жазуулагьа жетгенде, жети да ариуну атлары чыкьгьандыла: Айсурат, Аймёлек, Алтынай, Айнор, Айшат, Айгюл, Айжакь.

Дагыда бир талай заман озгьандан сора уа жашил талачыкьда жети да терек зыгытчыкь кёрюнгендиле. Ала, алтын айча, жулдузлу кёгге жетерге кюрешгенча, терк ёсгендиле...

Таурух тауусулгьанда, жууукь кёкден къарлагьан ай, Нарт уу башындан озуп, кёксюл тау таракьлагьа акь жарыгьын төге башлагьан эди.

Билдириу

Жюрек тартуларын ачыкьлар мурат бла

Россейни МВД-сыны Нижний Новгородда академиясы школланы арасында «Экономиканы къоруулай» деген темага битеуроссей олимпиданы бардырады. Бу башламчылыкьга РФ-ни МВД-сыны Экономика къоркуусулукь эм коррупцияга къажуу управлениясы да себеплик этеди. Олимпиада ноябрьни ахырында башлангьанды эмда 2021 жылда 1 апрельге дерри барлыкьды.

Ол жаш төлюню арасында факмулу жашланы бла къызланы ачыкьлар, аланы чыгармачылыкьларын айнытыр, Ич ишле министрствону ишине сейирни къозгьар мурат бла къуралгьанды.

Анга къатышырга суйгенле РФ-ни МВД-сыны Нижний Новгородда академиясыны сайтында заякьаны бериде боллукьдула: <https://na.mvd.rf/>.

Къабарты-Малкъар Республиканы Маданият министрствосуну, «КъМР-Медиа» ГКУ-ну, КъМР-ни Журналистерини союзуну, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Советская молодежь», «Горянка» газетлени, «Литературная Кабардино-Балкария», «Ошхамохо», «Минги-Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналланы, «Къабарты-Малкъар» ВТК-ны, «Эл-брус» китап басманы, «КъМР-инфо» информация агентствону коллективлери **ШАУАЛАНЫ Исмайылны жашы Хасаннга эгечи МАХИЙЛАНЫ Халимат, ШАУАЛАНЫ Исмайылны** къызы, ауушханы бла байламлы, уллу бушуу этип, къайгы сёз беридиле.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительство

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары)
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат,
(баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зуухра,
МУСУКАЛАНЫ Сакнат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмага «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмалангьанды. Ставрополь край, Эссенуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кёре 19.00 сагытада къол салынады. 20.00 сагытада къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРТАНЛА:

Кетенчиланы Зульфия, Кучукуланы Сафият - жууаплы секретарилары орунбасары; Телаяланы Валентина (1, 2, 3, 9-чу бетле), Балдиланы Феруза (4, 10, 11, 12-чи бетле) - корректорла.

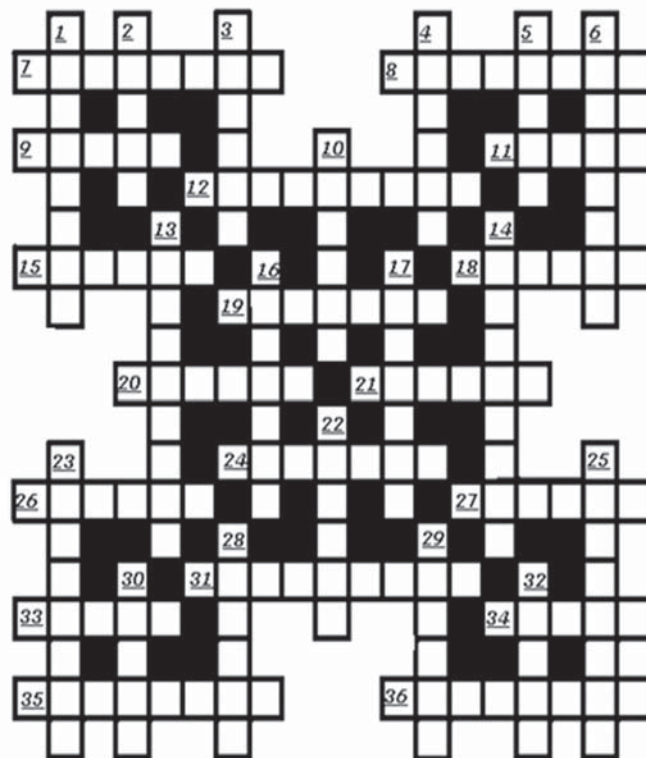
Тиражы 1261 экз. Заказ № 2601
Багыасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЈНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:



360000, Налчык шахар,
Ленни атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru

Сёзбер



ЭНИНЕ: 7. Суу жагьаларында сары дарман кёгетли юлкю. 8. Минги тауну тийресинде жашаган адам. 9. Билим шауданы. 11. Сюекни ичинде суусун зат. 12. Нарт батыр. 15. Юй башында отоу. 18. Мюйюзсюз ийнек. 19. Фронтода шатыр. 20. Жолда жюрюгенде ол бек керекди. 21. Таулуно баш кийими. 24. Адамны шошлукьда турууу. 26. Харекет, хазна. 27. Тутмакь жер. 31. Газетчи. 33. Малга къоркьуу салган жаныуар. 34. Малны мюйюзюню тыш къатысы. 35. Мал кесгенде, къатындагына юлюш этиу. 36. Къолан чабакны тауча аты.

ЁРЕСИНЕ: 1. Тёгерегибизде

ГАЗЕТНИ 142-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАНГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Къапчагьай. 6. Къалкъан. 7. Илипин. 9. Лаудан. 11. Санат. 12. Тиреу. 13. Акьсуусан. 20. Ырыслау. 21. Топуракь. 22. Алатон. 23. Азатлау. 24. Балтика. 26. Окьалатыу. 30. Азмьч. 31. Чанка. 32. Аралашуу. 33. Акьмакь. 34. Ахшам. 35. Къурман.

Ёресине: 2. Адамлыкь. 3. Ауланма. 4. Байтал. 5. Шинтик. 8. Балдыражюк. 10. Темирчилик. 14. Сайлама. 15. Самолёт. 16. Сынау. 17. Жалау. 18. Толан. 19. Акьлау. 25. Къырпакь. 27. Къыркъаякь. 28. Ылыскын. 29. Къадама